

Wyrok z dnia 20 listopada 2001 r.

II UKN 360/00

Przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) nie było podstawy prawnej do ponownego obliczenia emerytury lub renty, jeżeli emeryt (rencista) wskutek zawieszenia nie pobierał świadczenia od daty przyznania, a wskaźnik wysokości podstawy wymiaru ustalonej na nowo nie był wyższy od poprzednio obliczonego (art. 33² ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 124, poz. 450 ze zm.).

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 20 listopada 2001 r. sprawy z wniosku Tadeusza W. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w R. o wysokość świadczeń, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 14 grudnia 1999 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 10 marca 1998 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w K. podjął wypłatę emerytury górniczej wnioskodawcy Tadeuszowi W., przyznanej decyzją z dnia 30 listopada 1995 r. i zawieszanej wobec uzyskiwania zarobków przekraczających określony próg dochodowy. Kolejnymi decyzjami organ rentowy dokonał przeliczenia świadczenia wobec doliczenia dodatkowych okresów zatrudnienia. Po rozpoznaniu wniosku z dnia 26 lutego 1998 r. organ rentowy decyzją z dnia 24 kwietnia 1998 r. przyznał wnioskodawcy prawo do renty z tytułu choroby zawodowej i ustalił świadczenie w wysokości 60% zwaloryzowanej podstawy wymiaru, którą sta-

nowiły zarobki wskazane do ustalenia podstawy wymiaru emerytury. Następnie organ rentowy dokonał waloryzacji tego świadczenia.

Wszystkie te decyzje zaskarżył odwołaniami wnioskodawca żądając obliczenia świadczeń z zastosowaniem kwoty bazowej obowiązującej w dacie podjęcia ich wypłaty.

Wyrokiem z dnia 28 kwietnia 1999 r. [...] Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach oddalił odwołanie. Sąd uznał, że ustalenie świadczeń po raz pierwszy było prawidłowe. Podstawa wymiaru emerytury została ustalona zgodnie z zasadami określonymi w art. 7 ust. 9 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.). Przy wniosku o rentę z tytułu choroby zawodowej wnioskodawca nie składał nowego wykazu zarobków zatem podstawa wymiaru została ustalona w oparciu o zarobki wskazane do ustalenia prawa do emerytury. Później złożony wniosek dotyczył przeliczenia świadczeń emerytalnych, a przedstawione zestawienie zarobków wykazuje niższy wskaźnik procentowy niż przyjęty do podstawy wymiaru. W takiej sytuacji przepis art. 33² powołanej ustawy nie przewiduje ustalenia podstawy wymiaru świadczenia na nowo. Waloryzacja świadczeń została dokonana zgodnie z zasadami określonymi w ustawie z dnia 25 października 1996 r. o waloryzacji emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 136, poz. 636) przez podwyższenie świadczeń i ich podstawy wymiaru wskaźnikami odpowiednimi do wzrostu cen towarów i usług.

Apelacja wnioskodawcy od tego wyroku została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach z dnia 14 grudnia 1999 r. [...]. Sąd Apelacyjny uznał za prawidłową ocenę prawną dokonaną przez Sąd pierwszej instancji i podniósł, że wnioskodawca nie kwestionuje w apelacji tego, że świadczenia zostały obliczone zgodnie z przytoczonymi w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji przepisami, lecz podważa słuszność tych przepisów uważając, że stwarzają one nierówności społeczne. Jednak ta okoliczność nie może spowodować uwzględnienia apelacji.

Wyrok ten zaskarżył wnioskodawca i wskazując jako podstawę kasacji naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 33¹ i 33² ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw, a także naruszenie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w połączeniu z art. 1 Protokołu

nr 1 do Konwencji i art. 2, 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP w związku z art. 91 ust. 1, 2 i 3 Konstytucji RP wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji przez ustalenie prawa do przeliczenia świadczenia od podstawy wymiaru emerytury ustalonej od dochodu stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne w okresie kolejnych 9 lat kalendarzowych wybranych z 18 lat kalendarzowych z zastosowaniem kwoty bazowej istniejącej w dacie złożenia wniosku o wznowienie wypłaty świadczenia. W uzasadnieniu kasacji wnioskodawca podniósł, że po złożeniu wniosku o emeryturę w 1995 r. nie zaprzestał wykonywania zatrudnienia i nie pobierał emerytury do dnia 30 stycznia 1998 r. W takiej sytuacji świadczenie powinno być obliczone na nowo według kwoty bazowej obowiązującej w dacie złożenia wniosku o podjęcie wypłaty, to jest 1 lutego 1998 r. Taki pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku w sprawie II URN 31/94 (OSNAPIUS 1995 r. nr 3, poz. 38) i w postanowieniu z dnia 3 marca 1999 r. III ZP 1/99 (OSNAPIUS 999 r.nr 19, poz.620). W związku z kontynuowaniem zatrudnienia nastąpiła zmiana w prawie do świadczenia i w jego wysokości, ponieważ okres nowego zatrudnienia nie istniał w chwili wydania decyzji. Stąd sporne decyzje, w których ustalono emeryturę przyjmując za podstawę prawną rozstrzygnięcia przepis art. 33¹ ustawy rewaloryzacyjnej obarczone są błędem w sferze prawa. W przepisie tym jest mowa o ponownym ustaleniu wysokości świadczenia i na jego podstawie dolicza się okresy zatrudnienia, które istniały przed ustaleniem prawa do świadczeń, lecz z różnych względów nie zostały uwzględnione. Nie ma on zastosowania do wnioskodawcy, podobnie jak nie może mieć zastosowania przepis art. 33² tej ustawy. Wysokość podstawy wymiaru emerytury i renty ustalić należy z zastosowaniem art. 7 ustawy rewaloryzacyjnej z kolejnych 9 lat kalendarzowych wybranych przez wnioskodawcę z ostatnich 18 lat kalendarzowych z uwzględnieniem kwoty bazowej istniejącej w dacie złożenia wniosków do wyliczenia wysokości emerytury. Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny doprowadził do nieuzasadnionego różnicowania, którego nic racjonalnie nie uzasadnia, gdyż wnioskodawca jest w takiej samej sytuacji jak emeryt, który złożył wniosek o przyznanie prawa do emerytury w lutym 1998 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione w kasacji zarzuty naruszenia prawa materialnego są niekonsekwentne. Twierdzi się bowiem, że przy ustalaniu wysokości emerytury i renty z tytułu

choroby zawodowej w związku ze złożeniem dokumentów stwierdzających dodatkowe zatrudnienie nie mają zastosowania przepisy art. 33¹ i 33² ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw, a jednocześnie nie wskazuje się przepisu, na podstawie którego powinna być zdaniem wnioskodawcy ustalona wysokość tych świadczeń. Powołany został jedynie przepis art. 7 tej ustawy, który reguluje zasady ustalania podstawy wymiaru świadczeń. Można się tylko domyślać, że żądając ustalenia tej podstawy na zasadach określonych w oparciu o zarobki z 9 lat kalendarzowych wybranych z ostatnich 18 miesięcy, mających zastosowanie do wniosków złożonych w 1998 r. (art. 7 ust. 1 pkt 5) wnioskodawca domaga się obliczenia emerytury na podstawie art. 10, tak jakby wniosek o emeryturę złożony został po raz pierwszy w 1998 r. Wynika to także z zawartego w kasacji stwierdzenia, że wniosek o ustalenie świadczenia w związku z nowym okresem zatrudnienia i nowymi zarobkami nie może być traktowany jako żądanie ponownego ustalenia prawa do świadczeń.

Stanowisko to jest nieuprawnione, bowiem w przypadku, gdy prawo do świadczeń zostało ustalone i nie ustało, decyzje w kwestii zmian w prawie lub wysokości świadczeń zarówno na wniosek jak i z urzędu mogą być wydane tylko w oparciu o przepisy regulujące zmiany w prawie do świadczeń - art. 78,79 i 80 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Przepis art. 79 ust. 1 stanowi, że wysokość emerytury i renty inwalidzkiej ulega ponownemu ustaleniu w sposób określony w ust. 2 i 3, jeżeli emeryt lub rencista wykonywał zatrudnienie po przyznaniu tych świadczeń. Przepis używa wyraźnego określenia „ponowne ustalenie”, co oznacza, że w takim przypadku przy obliczaniu świadczenia mają zastosowanie zasady określające ponowne ustalenie wysokości świadczeń, a nie zasady regulujące obliczanie wysokości świadczeń po raz pierwszy. Zasady uregulowane w art. 79 ust. 2 i 3 zostały od 1 stycznia 1996 r. zastąpione zasadami określonymi w art. 33¹ i 33² ustawy rewaloryzacyjnej, które to przepisy zostały wprowadzone ustawą z dnia 29 września 1995 r. o zmianie ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw. Pierwszy z tych przepisów reguluje zasady zwiększania świadczeń w przypadku doliczenia okresu zatrudnienia przypadającego po ustaleniu prawa do świadczeń i na podstawie tego przepisu dokonano zwiększenia emerytury wnioskodawcy. Drugi z tych przepisów pozwala na ponowne ustalenie wysokości świadczenia w przypadku zgłoszenia wniosku o ponowne ustalenie podstawy wy-

miaru, jednakże pod warunkiem, że wskaźnik obliczonej na nowo podstawy wymiaru jest wyższy od wcześniej obliczonego. W przypadku wnioskodawcy wskaźnik wysokości podstawy wymiaru obliczonej w oparciu o wskazane przez niego zarobki z 9 lat jest niższy od obliczonego wcześniej, zatem zarówno emerytura jak i renta nie mogą być obliczone na nowo według zasad, na jakich ustala się świadczenia przyznawane po raz pierwszy.

Świadczenia mogły być zwiększane od 1 stycznia 1997 r. tylko w wyniku waloryzacji na zasadach określonych w art. 17¹ ustawy rewaloryzacyjnej za 1996 r. i w ustawie z dnia 25 października 1996 r. o waloryzacji emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw. Według tych zasad waloryzacja świadczeń następowała według wskaźnika wzrostu cen towarów i usług, a nie według wskaźnika wzrostu wynagrodzeń, która to zasada obowiązywała do końca 1995 r. Wprowadzenie nowych zasad spowodowało, że świadczenie ustalone w danym roku w wyniku waloryzacji było niższe niż świadczenie obliczane w tym samym roku po raz pierwszy, mimo identycznego wskaźnika wysokości podstawy wymiaru i identycznego okresu zatrudnienia. Żądanie wnioskodawcy przeliczenia świadczeń na takich zasadach, jakby były przyznawane po raz pierwszy, oparte jest na zakwestionowaniu zmiany zasad waloryzacji, która stwarza nieuzasadnioną nierówność świadczeniobiorców sprzeczną z zasadami powołanej w kasacji Konwencji i Konstytucji RP. Kwestia ta była przedmiotem dwóch orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 listopada 1995 r., K 23/95 (OTK Nr 3, poz. 14) i z dnia 17 lipca 1996 r., K 8/96 (OTK Nr 4, poz. 32). Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że zmiana zasad waloryzacji emerytur i rent z płacowej na cenową (poza pozbawieniem emerytów i rencistów waloryzacji za IV kwartał 1995 r.) jest zgodna z Konstytucją RP. W świetle tych orzeczeń nie ma podstaw, aby zamiast przepisów powołanych ustaw regulujących waloryzację świadczeń stosować przepisy obowiązujące przed 1 stycznia 1996 r. lub przeliczać świadczenia na nowo, jak żąda tego wnioskodawca.

Zarzucając niesłuszność uregulowań dotyczących waloryzacji wnioskodawca powołuje się na to, że po przyznaniu emerytury nie przerwał zatrudnienia i nie pobierał świadczenia, zatem powinien być traktowany na równi z pracownikami przechodzącymi na emeryturę w 1998 r. Ten zarzut nie dotyczy renty z tytułu choroby zawodowej, która została przyznana po ustaniu zatrudnienia a jedynie emerytury. Na poparcie swego stanowiska wnioskodawca przytoczył wyrok Sądu Najwyższego II URN 31/94 (OSNAPiUS 1995 r. nr 3, poz. 38), w którym stwierdził on, że w stosunku

do ubezpieczonego, który nie pobierał świadczeń ze względu na dalsze zatrudnienie realizacja prawa i ponowne obliczenie świadczenia od nowej podstawy wymiaru emerytury następuje na wniosek ubezpieczonego na zasadach określonych w art. 7 ust. 1 w związku z art. 33 ust. 1 ustawy rewaloryzacyjnej. Orzeczenie to zostało wydane na gruncie przepisu przejściowego ustawy rewaloryzacyjnej dotyczącego świadczeń przyznanych przed jej wejściem w życie. W dacie jego wydania nie obowiązywał jeszcze przepis art. 33², a w związku z wprowadzeniem w art. 7 ust. 1 narastającego z każdym rokiem okresu, z którego dochody mogły być wskazane do ustalenia podstawy wymiaru świadczeń, osoby mające wcześniej przyznane prawo do emerytury nie miały możliwości skorzystania z określonego w art. 79 ust. 2 ustawy o z. e. p. prawa do ustalenia podstawy wymiaru w oparciu o wyższe zarobki uzyskiwane po przyznaniu świadczenia. W stosunku do tych osób za datę złożenia wniosku w rozumieniu art. 7 ust. 1 ustawy rewaloryzacyjnej uważało się datę zgłoszenia żądania wypłaty świadczenia. Omawiane orzeczenie dotyczyło tylko zasad ustalania podstawy wymiaru świadczeń. Pogląd prawny w nim reprezentowany nie odnosi się do żądania wnioskodawcy, bowiem w jego przypadku zmiana wysokości podstawy wymiaru nie wpływa na wysokość świadczenia. Emerytura wnioskodawcy została obliczona od maksymalnego wskaźnika podstawy wymiaru - to jest 250% przeciętnego wynagrodzenia. Powołanego orzeczenia nie można rozumieć w ten sposób, że w stosunku do osób, które nie przerwały zatrudnienia po przyznaniu prawa do emerytury, świadczenie ustala się na zasadach obowiązujących w dacie zgłoszenia wniosku o wypłatę świadczenia. Ani treść tego orzeczenia, ani treść powołanych przepisów regulujących ponowne ustalenie prawa i wysokości świadczeń nie daje podstaw do takiego wniosku, nie mówiąc o tym, że tego rodzaju generalna zasada mogłaby oznaczać utratę praw nabytych. Natomiast stosowanie takiej zasady tylko w przypadkach, gdy byłaby korzystniejsza dla zainteresowanego, musiałoby wynikać z wyraźnego przepisu ustawy.

Sama zasada równości pracowników przechodzących na emeryturę po raz pierwszy i pracowników, którym emeryturę zaczęto wypłacać w tym samym roku, lecz prawo do niej mieli ustalone wcześniej, nie może być podstawą ustalania wysokości świadczeń obu tym grupom na jednakowych warunkach. Zmianą zasad walo-ryzacji mogli uważać się za pokrzywdzonych także emeryci, którzy kontynuowali zatrudnienie lecz osiągalni dochody niższe niż uzasadniające zawieszenie emerytury, a także ci, którzy zakończyli zatrudnienie i nie osiągalni dochodów. Te grupy emerytów i

rencistów mogłyby również powoływać się na nierówność wobec prawa. Można jednak uznać, że osobom, które nie korzystały z przyznanych im świadczeń, powinny być przyznane z tego tytułu uprawnienia. Jednakże uprawnienia takie mogą wynikać tylko z przepisu ustawy, nie mogą być natomiast przyznawane na zasadach słuszności.

Uregulowanie normujące tego rodzaju uprawnienie znalazło się w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.). Przepis art. 110 ust. 1 tej ustawy zawiera uregulowanie podobne do zawartego w art. 33² warunkując ponowne obliczenie świadczenia od podstawy wymiaru stanowiącej wynagrodzenie uzyskane w całości lub części po przyznaniu świadczenia od wyższego niż dotychczasowy wskaźnika wysokości podstawy wymiaru. Natomiast przepis art. 110 ust. 2 stanowi, że warunek ten nie jest wymagany od emeryta lub rencisty, który od dnia ustalenia prawa do świadczenia do dnia zgłoszenia wniosku o ponowne ustalenie świadczenia nie pobrał świadczenia wskutek zawieszenia prawa do emerytury lub renty. Przepis ten nie może być zastosowany do wnioskodawcy, gdyż w dniu wejścia w życie ustawy pobierał już on zawieszony uprzednio świadczenia i pod rządą ustawy nie mógł zgłosić wniosku o wznowienie jego wypłaty. A według poprzedniego stanu prawnego nie było podstawy prawnej do ponownego obliczenia emerytury lub renty emerytowi lub renciście, który wskutek zawieszenia świadczenia nie pobierał go od daty przyznania, jeżeli wskaźnik wysokości podstawy wymiaru ustalonej na nowo nie był wyższy od poprzednio obliczonego. Zasady określone w art. 33² obowiązywały zarówno tych świadczeniobiorców, którzy pobierali świadczenia jak i tych, których świadczenia były zawieszane.

W powołanym w uzasadnieniu kasacji postanowieniu z dnia 3 marca 1999 r., III ZP 1/99 (OSNAPiUS 1999 r. nr 19, poz.620), Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały rozstrzygającej zagadnienie prawne dotyczące podstawy wymiaru emerytury dla osoby mającej ustalone prawo do renty i kwoty bazowej przyjętej dla obliczania wysokości emerytury (art. 10 ust. 1 ustawy rewaloryzacyjnej), gdyż nie zostało wykazane, aby istniały wątpliwości w tej kwestii. W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd Najwyższy stwierdził, że do wyliczenia emerytury stosuje się kwotę bazową obowiązującą w dacie zgłoszenia wniosku o to świadczenie. Podobnej kwestii dotyczy decyzja przyznająca wnioskodawcy po raz pierwszy rentę z tytułu choroby zawodowej po uprzednim przyznaniu prawa do emerytury. Jednakże gdyby nawet de-

cyzja ta zawierała błędy to nie dotyczą one podstawy wymiaru renty. Jedyny zarzut kasacji w tej kwestii dotyczy naruszenia art. 7 ust. 1 ustawy rewaloryzacyjnej, który to przepis nie został powołany w podstawach kasacji lecz wynika z wniosku kasacyjnego. Wprawdzie przepis art. 8 ust. 1 pkt 2 pozwala na ponowne ustalenie podstawy wymiaru w myśl art. 7 a w decyzji przyjęto za podstawę wymiaru renty podstawę wymiaru emerytury zgodnie z art. 8 ust. 1 pkt 1, jednak i w jednym i drugim przypadku wskaźnik wysokości podstawy wymiaru jest jednakowy. W uzasadnieniu kasacji nie ma w ogóle odniesienia do pierwszej decyzji przyznającej rentę z tytułu choroby zawodowej, kwestionuje się decyzję odmawiającą przeliczenia tej renty od podstawy wymiaru wyliczonej w oparciu o zarobki z innego okresu. Zgodnie z art. 393¹¹ KPC Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach kasacji, a badanie prawidłowości zastosowania art. 11 w związku z art. 7 ust. 9 ustawy rewaloryzacyjnej wykracza poza granicę kasacji. Przepisy te nie zostały bowiem wskazane jako naruszone ani przy przytoczeniu podstaw kasacyjnych ani w uzasadnieniu kasacji.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy w oparciu o przepis art. 393¹² KPC oddalił kasację jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw.

=====